

Розділ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

КРУСЯН А. Р.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри конституційного права,
доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ І ДЕМОКРАТІЯ: КОНЦЕПЦІЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Переконана та усвідомлена повага до конституційних цінностей і пріоритетів, визнання верховенства права, прав, свобод і самоцінності людини, принципів демократії та демократизму як основних орієнтирів, що зумовлюють сутність та спрямованість розвитку сучасного суспільства, обумовлюють звернення до проблематики конституціоналізму, становлення та розвиток якого є метою сучасних конституційних перетворень в Україні.

Методологічно визначальним є те, що конституціоналізм діалектично пов'язані з теорією демократії, незважаючи на те, що класичні теорії демократії та конституціоналізму ґрунтуються на різних за своєю природою та спрямованістю постулатах.

Так, конституціоналізм базується на класичних ідеях лібералізму (та неолібералізму), зокрема, таких як: обмеження влади держави та максимально можлива в організованому соціумі свобода людини, яка є самоцінною і, як наслідок, володіє широким спектром прав і свобод, що гарантуються, забезпечуються і охороняються (захищаються) публічно-владними структурами.

Теорія демократії ґрунтується на постулаті, що народ є першоосновою і джерелом влади в суспільстві. Уніфікованим підходом до визначення класичної демократії та демократизму (як прояву теорії демократії та слідування її ідеям) є їх отождолення, чи детермінованість з народовладдям при аксіоматизації інтересів та волі більшості. Отже, функціонально-практична спрямованість теорії демократії — це визначення джерела влади в суспільстві, яким є народ, та концептуалізація статусу владного суверена. Теорія лібералізму спрямована на утвердження особистої свободи та обмеження державної влади. Втім,

представляється теоретично вірним та практично доцільним обґрунтувати зв'язок конституціоналізму та демократії.

У сучасній науці виділено і обґрунтовано різні типи і форми демократії: «античну демократію», «сучасну демократію», «нові демократії», «конституційну демократію», «демократію диктатури пролетаріату», «суспільну демократію», «суверенну демократію», «плебісцитарну демократію», «ідентитарну демократію», «тоталітарну демократію», «елітарну демократію», «консоціативну демократію» тощо. Водночас, системний аналіз наукових напрацювань у цій сфері є підставою утвердження, що розвиток теорії демократії характеризується тенденцією її «лібералізації». Зокрема, обґрунтовуються концепція «ліберальної демократії», «ліберально-демократичні» ідеї, течії тощо.

Вказане, а також сучасні теорія і практика конституціоналізму надають підстави щодо обстоювання та аргументації діалектичного зв'язку науково-практичної парадигми конституціоналізму та демократії. При цьому слід констатувати, що «демократія» визначається багатоаспектно, як: народовладдя, форма держави, форма і принципи організації політичних партій і суспільних об'єднань, політичний режим, політичний світогляд і політична цінність, політичний процес, принцип міжнародного права.

У науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму концепт демократії об'єктивується в двох формах: по-перше, проявляється в демократично-правовій сутності конституціоналізму; по-друге, демократизм є одним з принципів конституціоналізму.

Демократія як влада народу, в контексті сутності конституціоналізму, повинна забезпечувати, крім всього іншого, інтереси меншості та прав і свобод людини, її слід розглядати як баланс між повагою волі більшості і захистом прав меншості, підтримкою та утвердженням прав та свобод людини і громадянина. Виміром демократизму, як виразу сутності конституціоналізму, є народовладдя, спрямоване на забезпечення прав та свобод людини, визнання її цінності та індивідуальної свободи. Це може бути практично можливим тільки за умови обмеження публічної влади владою права, основою на ньому конституцією і правовими законами. Отже, можна зробити висновок, що сутність сучасного конституціоналізму є демократичною, в поєднанні з правом — демократично-правовою.

Сутність сучасного конституціоналізму є тим універсальним феноменом, який опосередковує його принципи, одним з яких є принцип демократизму, в якому об'єктивується теорія та практика сучасної демократії.

Демократизм як принцип сучасного українського конституціоналізму має складну природу, багатогранний зміст і багатоаспектне

вираження, що дає змогу запропонувати для позначення цього принципу таку вербальну конструкцію, як «конституційний демократизм». Принцип конституційного демократизму об'єктивується в таких явищах та формах: демократичність конституції як акта установчої влади народу; конституційно-демократична форма організації публічної влади, за якої влада належить народу (народовладдя), у поєднанні з правовою системою юридичних обмежень публічної влади; конституційно-демократичний державний режим; демократичні способи та методи здійснення публічної влади на основі права і закону; визнання, забезпечення та захист конституційно-правової свободи людини; утвердження політичної та ідеологічної різноманітності.

Отже, демократія у контексті науково-практичної парадигми конституціоналізму є соціально-політичною умовою та водночас засобом формування та розвитку демократичної конституційної держави, однією з основних ознак якої, поряд з конституційним визнанням народу джерелом державної влади, демократичними способами організації та здійснення публічної влади тощо, є утвердження конституційно-правової свободи людини, внаслідок чого досягається збалансованість інтересів людини, суспільства та держави. Звідси, демократичне оновлення суспільства в умовах конституційної модернізації України має означати не тільки широке проникнення ідей демократії у всі сфери суспільного та державного життя, а й становлення та розвиток українського конституціоналізму, який є метою сучасних конституційних перетворень.

ЛЮБЧЕНКО П. М.

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого,
професор кафедри державного будівництва, доктор юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖМУНІЦИПАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Питання міжмуніципального співробітництва набуває особливого значення в контексті пошуку найбільш оптимальних шляхів реформування місцевого самоврядування. Це стосується системи органів місцевого самоврядування, які повинні бути достатньо ефективними в реалізації власних повноважень і мати достатні ресурси для їх здійснення, а також адміністративно-територіального устрою, удосконалення якого має сприяти покращенню роботи місцевих органів влади в цілому. Перед органами місцевого самоврядування стоять виклики,